

Received-Makale Geliş Tarihi 21.01.2024
Published-Yayınlanma Tarihi 31.03.2024
Volume-Cilt (Issue-Sayı), ss/pp 11(105), 650-664

Research Article /Araştırma Makalesi
10.5281/zenodo.10926836

Doç. Dr. Hüsamettin Çetin

<https://orcid.org/0000-0002-3450-8596>

Kırıkkale Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü, Kırıkkale/TÜRKİYE

ROR Id: <https://ror.org/01zhwwf82>

Dr. Öğr. Üyesi Barış Demirel

<https://orcid.org/0000-0001-5916-4999>

Kırıkkale Üniversitesi, Delice Meslek Yüksekokulu Sosyal Hizmetler Programı, Kırıkkale/TÜRKİYE

ROR Id: <https://ror.org/01zhwwf82>

Sosyal Hizmet Uzmanlarının Bakış Açısıyla Çocuk Koruma ve Bakım Politikalarının Değerlendirilmesi

Evaluation of Child Protection and Care Policies from the Perspective of Social Workers

ÖZET

Bu araştırma, sosyal hizmet uzmanlarının akademik birikim ve mesleki tecrübeyle birlikte çocuk koruma ve bakım odaklı politika ve uygulamaların değerlendirilmesini içermektedir. Araştırmanın çalışma grubunu en az 5 yıllık deneyime sahip ve Ankara ilinde görev yapmakta olan 23 Sosyal hizmet uzmanı oluşturmaktadır. Katılımcılardan elde edilen bilgilerin tamamen gizlilik odağında ele alınarak araştırma kapsamında kullanılacağı bilgisi paylaşılarak katılımcıların sözlü katılım onamları alınmış ve görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Tamamen gönüllülük esasına dayalı olarak yürütülen bu çalışmada veriler Ağustos-Kasım 2023 tarihleri arasında toplanmıştır. Nitel araştırma ile yürütülen çalışmada çocuk koruma ve bakım politikalarına yönelik geliştirme ve iyileştirme odaklı çalışmalar yapılması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır. Aile yanında destek hizmetleri, çocuk politikalarının sadece koruma altındaki çocuklara yönelik değil tüm toplumu kapsayacak şekilde düzenlenmesi, 2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu ve 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanununun revize edilmesi gerektiği araştırma sonucunda anlaşılmıştır. Özellikle koruma altındaki çocuklara yönelik reşitlik sonrası takip ve izleme sürecinin aktif hale getirilmesinin önemli olduğu vurgulanmıştır. Öne çıkan bir diğer önemli sonuç ise hem personel hem de kuruluşların uzmanlaştırılması gerektiği ve bu alandaki yönetici seçiminde meslek elemanı olmanın belirleyici bir kriter olarak öne sürülmesi gerektiğidir.

Anahtar Kelimeler: Çocuk, Çocuk Koruma ve Bakım Politikaları, Sosyal Hizmette Çocuk Refahı.

ABSTRACT

This research includes the evaluation of child protection and care-oriented policies and practices by social workers with academic knowledge and professional experience. The study group of the research consists of 23 social workers with at least 5 years of experience and working in Ankara province. The participants were informed that the information obtained from the participants would be used within the scope of the research with a focus on confidentiality, and their verbal consent was obtained and interviews were conducted. In this study, which was conducted on a completely voluntary basis, data were collected between August and November 2023. In this qualitative study, it was concluded that development and improvement-oriented studies should be carried out for child protection and care policies. As a result of the research, it was understood that support services in the family, child policies should be organized in a way to cover the whole society, not only children under protection, and the Social Sosyal Hizmetler Kanunu No. 2828 and the Çocuk Koruma Law No. 5395 should be revised. It was emphasized that it is important to activate the follow-up and monitoring process after the age of majority, especially for children under protection. Another important conclusion is that both personnel and institutions should be specialized and being a professional should be put forward as a determining criterion in the selection of managers in this field.

Keywords: Children, Child Protection and Care Policies, Child Welfare in Social Work.

1. GİRİŞ

2022 yılı sonu verilerine göre ülkemiz nüfusunun %26,5'ini 0-17 yaş grubundaki çocuklar (22.578.378) oluşturmaktadır. Ülkemizin çocuk nüfus oranı, AB ülkeleri (AB-27 ülke ortalaması %18,1) arasında en yüksek orana sahiptir (TÜİK, 2023; Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programı, 2024, s. 329).

Çocukların yetişmesi uzun süre almakta, bu süreçte korunma, desteklenme ve yönlendirilmelerine ihtiyaç duyulmaktadır. Çocuklar ancak, ailelerinin sevgi, şefkat, ilgisi ve rehberliğinde sağlıklı yetişebilirler (Yörükoğlu, 2007). Anne-baba tarafından çocukların sağlıklı yetişmesi çeşitli nedenlerle mümkün ol(a)madığında; çocuğun bedensel ve zihinsel gelişimi tehlikede olduğunda veya çocuk manen terk edildiğinde, hakim kararı ile ana ve babadan alınarak bir aile yanına veya bir kuruma yerleştirilebilir (TMK., md. 347). Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne göre de, bu durumdaki çocuklar için taraf devletlerin kendi ulusal yasaları çerçevesinde uygun olan bakımı sağlayacaklarına yer verilmektedir (md. 20).

Çocukların yararına uygun koruma yaklaşımı, çocuğa sosyal ve hukuki bir değer atfedilmesi ile başlar (Şirin, 2017, s. 43). Çocukların korunması kavramı, çocukların fiziksel, sosyal, duygusal, ekonomik, kültürel, ahlaki ve siyasal yönlerden hukuki zeminde korunmasını içermektedir. Çocuk koruma sistemi ise ihmal ve istismara uğramış çocukların esenliklerinin sağlanması amacıyla yapılan çalışmaların bütünüdür. Bu sistemlerin ortak noktası ise çocuklara yönelik kötü muamelenin ortadan kaldırılmasıdır (Beter, 2010, s. 10, 78, 80).

Çocuk koruma sistemleri toplum, yasalar ve politikalarından etkilenir (Yolcuoğlu, 2009: 45). Çocuk politikasını etkileyen çeşitli ulusal ve uluslararası güç bulunmaktadır. Uluslararası düzeyde, Birleşmiş Milletler (ILO, UNICEF), Avrupa Konseyi, Avrupa Birliği; ulusal düzeyde ise bütçe yasaları, kalkınma plan ve programları, TBMM, bakanlıklar, sivil toplum örgütleri, medya, üniversiteler ve belediyeler başta gelmektedir (Karataş, 2010, s. 57- 58).

Çocukların korunması ve gelişimleri amacıyla ulusal politika ve strateji geliştirme, ulusal eylem planı oluşturma ve uygulama sorumluluğu başta devlete aittir. Bu amaç doğrultusunda devletten, nitelikli elemanlar yoluyla uygun yasal ve idari önlemlerin alınması, hizmetlerin örgütlenmesi ve programların geliştirilmesi beklenmektedir (Cılga, 2010, s. 18-19). Çocukların bakımı ve korunmasında, kamunun yanı sıra ailelerin ve toplumun da sorumluluğu bulunmaktadır (Karataş, 2010, s. 59). Çocuğa yönelik politikalarda temel amaç, çocukların iyi olma hallerinin desteklenmesi, potansiyellerini gerçekleştirmeye yönelik imkânların artırılmasıdır (On Birinci Kalkınma Planı: 141). Çocuk politikalarının hedefi, çocukların yaşama, gelişme, korunma ve katılım haklarının yaşama geçirilmesidir (Karataş, 2010, s. 59). Çocuk politikalarının temel hedefi, çocukların yaşam kalitesinin yükseltilmesidir. Bu amaç ve hedef, çocuk hakları temelinde, tüm çocuklar ele alınarak, bütüncül bir yaklaşımla değerlendirilmelidir (Cılga, 2010, s. 9,18).

Kalkınma planlarındaki çocuğa yönelik politikalar, çocuk sorununa gerekli önem verilemediği için yeterli düzeyde uygulanamamıştır (Yolcuoğlu, 2009, s. 48). Korunmaya ihtiyacı olan çocuklara yönelik olarak, onların bireysel ihtiyaçları ve özellikleri doğrultusunda nitelikli hizmetler sunulması ve aile odaklı hizmetlerin geliştirilerek yaygınlaştırılması politika ve öncelikler arasında yer almaktadır (On İkinci Kalkınma Planı, s. 176). Çocuk koruma mekanizmalarının güçlendirilmesi, 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'ndaki tedbirlerin izlenmesi ve çocuk adalet sisteminin onarıcı adalet yaklaşımıyla yeniden yapılandırılması politika uygulamaları arasındadır (Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programı, 2024, s. 333).

Çocuk koruma alanında mevzuatın gözden geçirilmesi ve güçlendirilmesi, koruyucu ve önleyici hizmetlerin güçlendirilmesi ile korunmaya ihtiyacı olan çocuklara yönelik aile odaklı hizmetlerin güçlendirilmesi ve yaygınlaştırılması stratejik amaç ve hedeflerdir (2023-2028 Çocuk Hakları Strateji Belgesi ve Eylem Planı). Ayrıca, çocuk dostu adalet, aile ve çocuğa yönelik koruma destek hizmetleri ile alternatif bakım hizmetleri öncelikli alanlardır.

Diğer taraftan, çocuklara yönelik koruyucu ve önleyici hizmetlerin geliştirilmesi çerçevesinde aile ortamında yetiştirilmelerinin sağlanması, toplumsal hayata katılımlarının desteklenmesi; barınma, bakım veren kuruluşların niceliği ve niteliğinin artırılması, aile odaklı bakım hizmetlerinin yaygınlaştırılması ve insan kaynağının geliştirilmesi vb. gibi unsurlar Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının stratejik amaçlarıdır (2022-2026 ASHB Stratejik Planı, s. 4). Böylece, çocuk koruma ve bakım politikaları hem üst politika belgeleri hem de stratejik belge ve planlarda yer almıştır.

Çocuk koruma sisteminin “önleme” aşaması, çocukların sağlıklı gelişimi için hizmetlerin tüm nüfusu kapsaması ve ailelerin desteklenmesini içerir. Son aşama olan “iyileştirme” de çocukların aileleri yanında korunmaları hedeflenmektedir. 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu kapsamında bakım tedbiri dışındaki danışmanlık, eğitim, sağlık ve barınma tedbirlerinin temel hedefinde de çocukların sürekli kuruluş bakımına alınmaksızın koruyucu-önleyici boyutta aile yanında desteklenmeleri yer almaktadır. Aile yanında çocuğun bakımının mümkün olmadığı durumlarda ise aile ortamına yakın koşulların kurum bakımında tesis edilmesi için çaba verilmektedir. Ancak koruyucu ve destekleyici hizmet ve tedbirlerin uygulanmasında bir standart bulunmadığı da aktarılmaktadır (Akço ve Akbulut, 2016, s. 103, 112-113).

Çocukların bakımlarının sağlandığı aileler, çocuğun öz ailesi olabileceği gibi koruyucu aile ya da evlat edinme hizmet modellerinde yer alan aileler olabilir. Bu mümkün değilse kuruluş bakımı son çare olarak tercih edilmektedir. Ancak çocuk yuvaları ve yetiştirme yurtları tarzındaki kışla tipi kuruluşların çocukların iyilik halini önceleyen politikalar ile aile ortamına en yakın oluşturulan çocuk evleri siteleri (sevgi evleri) ve çocuk evleri koordinasyon merkezlerine doğru dönüşümü olumlu bir durumdur. Bu kuruluşlardan hizmet alan çocukların da, gerekli mesleki çalışmalar yapılarak, aile yanında bakım modellerinden yararlandırılmaları hedeflenir (Çetin, 2018, s. 44).

2022 yılı verilerine göre kuruluş bakımı altında bulunan çocuk 14.141, koruma altına alınmadan aile yanında destek verilen çocuk 154.853, toplam evlat edindirilen çocuk 18.947, koruyucu aile yanında bakımı sağlanan çocuk 9.011, özel kreş ve gündüz bakım evlerinde ücretsiz bakımı sağlanan çocuk sayısı ise 2.744’tür (Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü, İstatistikler). Ağustos 2023 itibarıyla ASHB’ye bağlı 1.366 yatılı kuruluşta (116 adet çocuk evleri sitesi, 1.185 adet çocuk evleri, 65 adet ihtisaslaştırılmış çocuk evleri sitesi olmak üzere) 14.364 çocuğa koruma ve bakım¹ hizmeti sağlanmaktadır (Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programı, 2024, s. 331-332). 2000’li yılların başından itibaren çocuk koruma ve bakım politikalarındaki değişiklikler çerçevesinde aile odaklı bakım ile bakım kuruluşlarının aile ortamına yakın bir şekilde oluşturulması ve hizmetlerin sunumunda önemli gelişmeler sağlanmıştır. Bununla birlikte bu gelişimin sürekliliği önem arz etmektedir. On İkinci Kalkınma Planında da bu konuya önem verilmektedir. Korunmaya ihtiyacı olan çocuklara yönelik aile odaklı hizmetlerin artırılması, geliştirilmesi ve yaygınlaştırılmasının sağlanması politika tedbirleri arasında yer almaktadır (On İkinci Kalkınma Planı, s. 176). Aileden çocuğa yönelik bir tehdit olmadığı sürece çocuğun aile yanında kalmasını desteklemek adına sosyal ve ekonomik destek (SED) hizmetinin alternatif olarak değerlendirilmesi söz konusudur (Küçükkaraca ve Atalar, 2020, s. 890). Ayrıca ücretsiz kreş hizmetlerinden yararlandırılan çocukların ebeveynlerinin istihdama girmeleri ve haneye gelir sağlamaları desteklenerek çocukların ailesi yanında kalması hedeflenmektedir.

Literatürde çocuk koruma ve bakım politika ve uygulamaları bazı açılardan eleştirilmektedir. Çocuk koruma politikalarının temelini oluşturulan yasal düzenlemeler, sistemin bütünü göz önünde bulundurulmadan hayata geçirilmekte, bu da bir taraftan mevzuat arasında tekrarlar, çelişkiler, tutarsızlıklar ve terim farklılıklarının ortaya çıkmasına yol açmakta, diğer taraftan çağın gereklerine uygun bütüncül ve kapsamlı bir politika geliştirilmesini olumsuz etkilemektedir. (Yolcuoğlu, 2009, s. 54; Karataş, 2010, s. 66; Akyüz, 2011, s. 37).

Çocuk koruma sistemlerinde vazgeçilemez profesyoneller arasında yer alan sosyal hizmet, psikoloji, çocuk gelişimi vb. bölümlerden mezun olan meslek elemanlarının istihdamı standartların altındadır. Çocuk koruma sistemi içindeki kuruluşların sayılarının artırılması ile personelin hizmet içi eğitimden geçirildikten sonra göreve başlamaları hizmetlerin niteliğini artıracak, bu kuruluşların yükünü hafifletecektir. Bu alanda gereksinim duyulan insan gücünün yetiştirilmesi bilinçli politikaların varlığı ile gerçekleşebilir (Karataş, 2007, s. 3; Yıldırım, 2017, s. 108; Doğan ve Özkan, 2021, s. 1982). Bu nedenler sosyal hizmet alanında çalışan personelin kapasitesinin geliştirilmesinin sağlanması politika tedbirleri arasındadır (On İkinci Kalkınma Planı, s. 176). Diğer taraftan, çocukların iyilik halini geliştirecek daha etkili politikaların hayata geçirilmesi adına çocuk merkezli erken müdahale program ve uygulamalara ihtiyaç duyulmaktadır. (Yolcuoğlu, 2009, s. 54). Ayrıca, koruma altındaki çocukların kurum bakımından ayrıldıktan sonrada eğitim, istihdam ve sosyal hayata katılımlarına yönelik hizmetlerin geliştirilmesi de esastır (On İkinci Kalkınma Planı, s. 176).

¹ Çocuk bakım kuruluşları: Korunma ihtiyacı olan çocukların bakım ve barınma ihtiyacının karşılandığı ev tipi sosyal hizmet birimlerinden olan çocuk evlerinin bağlı olduğu çocuk evleri koordinasyon merkezleri ile aynı yerleşkede bulunan birden fazla ev tipi sosyal hizmet biriminden oluşan ve çocukların psikososyal ihtiyacına veya suça sürüklenme durumuna göre ihtisaslaştırılan çocuk evleri siteleridir. (Çocuk Koruma Hizmetleri Planlama ve Çocuk Bakım Kuruluşlarının Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik, Md. 3/g)

Bu çerçevede bu araştırma, sosyal hizmet uzmanlarının akademik birikim ve mesleki tecrübeleriyle çocuk koruma ve bakım odaklı politika ve uygulamaların değerlendirilmesini içermektedir. Meslek elemanlarından edinilen bilgilerin sürece yönelik profesyonel bir bakış açısının yansımaları olacağı değerlendirilirken özellikle iyileşme ve gelişmeye dönük etkili ve kapsayıcı yeni politikaların oluşturulmasına da katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

2. YÖNTEM

Bu çalışma nitel araştırma deseniyle yürütülmüştür. Nitel araştırma, bireyin kendi potansiyelini anlaması, sırlarını çözmesi ve gayretiyle inşa ettiği toplumsal yapı ve sistemlerin derinliklerini keşfetmek için geliştirdiği bilgi üretme biçimlerinden biridir. Nitel yöntemle tasarlanan araştırmalarda incelenen olay veya olgu hakkında derinlemesine bir bilgiye ulaşma çabası vardır (Morgan, 1996). Bu çalışmada da nitel veri toplama yöntemlerinden derinlemesine görüşme yoluyla veriler toplanmıştır. Görüşme, nitel yöntemlerden en sık kullanılanı olarak bilinmektedir. Görüşme bireylerin bakış açılarını, deneyimlerini, duygularını ve algılarını ortaya koymada kullanılan oldukça güçlü bir yöntemdir (Bogdan ve Biklen, 1992).

Nitel yöntemle tasarlanan araştırmalarda incelenen konu hakkında derin bir anlayışa varma gayreti söz konusudur. Dolayısıyla araştırmaya katılım sağlayanların öznel bakış açıları ve değerlendirmeleri son derece önemlidir. Araştırma, sosyal hizmet uzmanlarının akademik birikim ve mesleki tecrübeyle birlikte çocuk koruma ve bakım odaklı politika ve uygulamaların değerlendirilmesini içermektedir. Birebir mesleğin uygulayıcısı konumunda yer alan meslek elemanlarından edinilen bilgilerin yeni politika arayışları ve politika üretim sürecine katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bu nedenle araştırma önemli bir bağlama sahiptir. Çocuk koruma ve bakım politikaları, toplumun genelini etkilediği için ayrıca önemlidir.

Araştırmanın yürütülebilmesi için Kırıkkale Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulundan izin talebinde bulunulmuştur. 22.05.2023 karar tarihli oturumunda araştırmanın yapılmasında etik açıdan bir sakınca olmadığı 14.06.2023 tarih ve 174975 sayılı yazı ile tarafımıza bildirilmiştir. Araştırmanın çalışma grubunu en az 5 yıllık deneyime sahip ve Ankara ilinde görev yapmakta olan 23 Sosyal hizmet uzmanı oluşturmaktadır. Katılımcılardan elde edilen bilgilerin tamamen gizlilik odağında ele alınarak araştırma kapsamında kullanılacağı bilgisi paylaşılarak katılımcıların sözlü katılım onamları alınmış ve görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Tamamen gönüllülük esasına dayalı olarak yürütülen bu çalışmada veriler Ağustos-Kasım 2023 tarihleri arasında toplanmıştır. Kartopu örnekleme yoluyla ulaşılan sosyal hizmet uzmanları ile görüşmeler yüz yüze gerçekleştirilmiş; elde edilen veriler araştırmacılar tarafından işlenmiştir. Kartopu örnekleme türünde referans bir kişi seçilir ve bu kişi vasıtasıyla diğer bireylere ulaşılabilir (Biernacki ve Waldorf, 1981). Katılımcıların cinsiyeti, mesleki tecrübe süresi, eğitim düzeyi ve çalışılan sosyal hizmet alanındaki farklılıklar dikkate alınarak daha heterojen bir yaklaşımın sergilenmesi hedeflenmiştir.

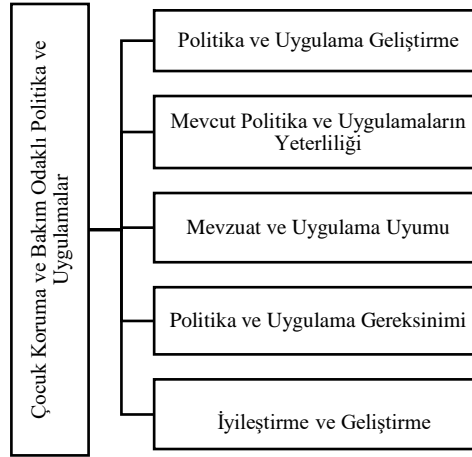
Tablo 1. Sosyal Hizmet Uzmanlarına Yönelik Temel Bilgiler

Katılımcı	Yaş	Cinsiyet	Medeni Durum	Eğitim Durumu	Mesleki Tecrübe (Yıl)	Aylık Gelir (TL)	Görev Yapılan Refah Alanı
SHU1	30	Erkek	Bekar	Lisans	6	18.000	Çocuk Refahı
SHU2	31	Erkek	Bekar	Doktora	9	38.000	Aile Refahı
SHU3	56	Erkek	Evli	Lisans	34	50.000	Çocuk-Engelli-Göçmen
SHU4	33	Kadın	Evli	Lisans	10	28.000	Tıbbi Sosyal Hizmet
SHU5	35	Kadın	Evli	Lisans	13	26.000	Çocuk Refahı
SHU6	53	Erkek	Evli	Lisans	30	30.000	Çocuk Refahı
SHU7	34	Erkek	Evli	Yüksek Lisans	11	30.000	Yaşlı Refahı
SHU8	53	Kadın	Evli	Lisans	28	28.000	Çocuk Refahı
SHU9	31	Erkek	Bekar	Yüksek Lisans	7	30.000	Aile Refahı
SHU10	43	Kadın	Evli	Lisans	20	28.000	Çocuk Refahı
SHU11	52	Kadın	Evli	Doktora	28	30.000	Çocuk Refahı
SHU12	38	Kadın	Evli	Yüksek Lisans	13	26.750	Çocuk Refahı
SHU13	43	Erkek	Evli	Yüksek Lisans	16	30.000	Çocuk Refahı
SHU14	48	Erkek	Evli	Yüksek Lisans	25	30.000	Yaşlı Refahı
SHU15	51	Erkek	Evli	Doktora	27	42.000	Çocuk Refahı
SHU16	49	Erkek	Evli	Yüksek Lisans	26	32.000	Çocuk Refahı
SHU17	58	Erkek	Bekar	Lisans	31	28.000	Adli Sosyal Hizmet
SHU18	49	Erkek	Bekar	Lisans	27	26.000	Engelli Refahı
SHU19	49	Kadın	Evli	Yüksek Lisans	25	30.000	Çocuk Refahı
SHU20	53	Erkek	Evli	Yüksek Lisans	28	30.000	Çocuk Refahı
SHU21	57	Erkek	Evli	Lisans	33	28.000	Çocuk Refahı
SHU22	33	Kadın	Evli	Yüksek Lisans	10	28.000	Çocuk-Kadın Refahı
SHU23	41	Kadın	Bekar	Lisans	18	35.000	Çocuk Refahı

Tablo 1 incelendiğinde katılımcıların 9'unun kadın 14'ünün ise erkek olduğu ve katılımcıların 16'sının çocuk refahı alanında faaliyet gösterdiği anlaşılmaktadır. 9'unun yüksek lisans mezunu olduğu anlaşılan katılımcılardan 13'ünün lisans, 1'inin de doktora mezunu olduğu belirlenmiştir. Ayrıca katılımcıların mesleki tecrübesinin 6 yıl ile 34 yıl arasında değişkenlik gösterdiği anlaşılmaktadır.

3. BULGULAR VE TARTIŞMA

Sosyal hizmet uzmanlarının mesleki bakış açılarıyla yaptıkları değerlendirmelerle bulgulara ulaşılmıştır. Bu kapsamda sosyal hizmet uzmanlarıyla yapılan derinlemesine görüşmelerde ön plana çıkan anlatılar doğrudan alıntılar yoluyla aktarılmış ve literatür ile desteklenerek tartışılmıştır. Sosyal hizmet uzmanlarının çocuk koruma ve bakım politikalarına yönelik değerlendirmeleri “Çocuk Koruma ve Bakım Odaklı Politika ve Uygulamalar” şeklinde belirlenen bir ana tema ve buna bağlı olarak beş alt tema aracılığıyla aktarılmaktadır. Ana tema ve alt temalar aşağıdaki şekilde verilmektedir (Bkz. Şekil 1).

Şekil 1. Ana tema ve alt temalar

3.1. Çocuk Koruma ve Bakım Odaklı Politika ve Uygulamalar

Bu ana tema altında beş alt tema aracılığıyla bulgulara aşağıda yer verilmektedir.

3.1.1. Politika ve Uygulama Geliştirme

Çocuk koruma, bakım politika ve uygulamalarının geliştirilmesi çocukların iyilik halinin tesis edilmesi ve sürdürülmesi adına son derece önemlidir. Çocuk koruma politikası, çocuğun iyilik halini destekleyen ve onu şiddetten korumayı sağlayan düzenlemeleri içermektedir (Baykara Acar vd., 2018, s. 55). Katılımcılar, çocuk koruma ve bakım politikalarının geliştirilmesinde dikkate alınması gereken hususlar olarak; çocuğun yüksek yararının gözetilmesi, aile odaklı hizmetlerin öne çıkarılması, nitelikli meslek elemanlarının tecrübesine olanak verilmesi ve çocuk bakım kuruluşlarının ev tipi olarak yaygınlaştırılmasını öne çıkarmaktadır. Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde de çocuğun yüksek yararını düzenleyen ve çocuğun gözetilmesi gerektiğini ifade eden maddelere yer verilmektedir (UNICEF, 2004). Bu kapsamda katılımcıların uluslararası standartları da takip ettiği anlaşılmaktadır.

Çocuğun yüksek yararının politika ve uygulama geliştirme aşamasında dikkate alınması gerektiği SHU1, SHU4 ve SHU19' un anlatılarında öne çıkarken aynı zamanda koruyucu ve önleyici çalışmalara daha fazla yer verilmesi gerektiği de SHU22 tarafından vurgulanmaktadır.

“Çocuğun üstün yararı dikkate alınmalı.” (SHU1)

"Çocuğun yüksek yararı baz alınmaktadır. Bir şekilde korunmaya muhtaç olmuşsa çocuk, daha fazla travmatize etmeden, örselenmeden, en yüksek faydayı nasıl ve hangi şekilde, koşullarda sağlanacaksa, o şekilde politika geliştirmeli ve uygulamaya konmalıdır." (SHU4)

Öncelikle çocuğun yüksek yararını ve iyi olma halini önceliklendiren politikalar geliştirilmekte. Bakım odaklı uygulamalarda çocuğun öznel deneyimlerini önemseyen ve her çocuğun özelinde farklı olduğu noktasından hareket edilmektedir. Günden güne değişen sosyo-ekonomik ve kültürel sorunlar etrafında şekillenen ihtiyaçlar doğrultusunda uygulamalar ve hizmetler geliştirilmektedir. (SHU19)

“Öncelikle sorun ortaya çıkmadan oluşturulabilecek politikalar ortaya koymak, koruyucu önleyici çalışmalar tüm alanlarda olduğu gibi çocuk alanında da oldukça önemlidir.” (SHU22)

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı'nın 100. Yılına Özel hazırlanan Çocuk Bülteninde çocuk koruma sisteminin üç sacayağının bulunduğu ve bunlardan birinin de koruyucu-önleyici hizmetler olduğuna yer verilmektedir (ÇHGM, 2020). Yine aynı çalışmada Altıncı, Dokuzuncu ve Onuncu Beş Yıllık Kalkınma Planlarında da koruyucu ve önleyici çocuk hizmetlerine ağırlık verilmesi gerektiğine dair vurgu yapılmaktadır. Böyle bir kapsam olmasına rağmen katılımcıların anlatılarından sürecin etkili bir şekilde yürütülemediği anlaşılmaktadır. Ek olarak Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı 2023-2028 Türkiye Çocuk Hakları Strateji Belgesi ve Eylem Planında da koruyucu-önleyici hizmetlerin güçlendirilmesi gerektiğine yeniden vurgu yapılmaktadır (ASHB, 2023).

Politika ve uygulama geliştirirken aile odaklı hizmetlerin öne çıkarılması gerektiği de aktarılmaktadır. Bu hizmetlerin koruyucu aile, evlat edinme hizmetlerini kapsamı gerekliliği ifade edilirken biyolojik aileler ile de çalışmalar yapılması gerektiği ve kurum bakımının son alternatif olarak değerlendirilmesine işaret edilmektedir. Bu doğrultudaki anlatılar ise şu şekildedir:

Çocuk alanı, ekstra ihtimam gösterilmesi gereken bir alan çünkü çocuklar bizim geleceğimiz. Topluma evlat edinme, koruyucu aile olma gibi konularda daha fazla eğitim verilmeli ve özendirilmeli diye düşünüyorum. Kurum bakımından ziyade, aile yanında bakımın daha önemli olduğunu biliyorum. Bu nedenle, toplumda bu alanda daha fazla farkındalık yaratılması gerektiğini düşünüyorum. (SHU4)

“Biyolojik aile ile hassas çalışılması gerektiğini ve asıl desteklerin onlara sağlanması gerektiğini düşünüyorum.” (SHU5)

“Çocuğun içinde bulunduğu ve dahil olduğu sistemler içerisinde tespit edilen sıkıntılara ilişkin çocuğun iyilik halini üst düzeyde destekleyecek şekilde alternatiflerin değerlendirilmesi, kurum bakımının son çözüm olarak devreye sokulması.” (SHU10)

“Çocuk koruma ve bakım odaklı politika ve uygulamalarda aile odaklı hizmetler öncelikle değerlendirilmelidir. Çocuğun biyolojik ailesi de sürece dahil edilmeli, karar mekanizma sürecinde aile ile ortak çalışmalar yürütülmelidir.” (SHU11)

“Diğer ülkelerde uygulanan iyi uygulama örneklerinin ülkemizde yaygınlaştırılmasına yönelik çalışmalara güzel bir örnek olarak koruyucu aile sisteminin yaygınlaştırılması çalışmalarını görüyorum.” (SHU13)

Aile odaklı hizmetlerin başında çocuğun iyilik halini dikkate alarak ve mümkün ise biyolojik ailede bu sürecin yürütülmesi gelmektedir. Bu durumun Çocuk Haklarına Dair Sözleşme kapsamında da ele alınmış olup ailelerin gereksinimlerinin devlet tarafından karşılanması ve ebeveynlik becerilerini geliştirmek adına çalışmaların yapılması gerekliliğine vurgu yapılmıştır (Yolcuoğlu, 2009, s. 46). Buradaki temel motivasyon mümkün olduğunca çocukları biyolojik ailelerinden ayırmaktan kaçınmaktır. Burada çocuklara yönelik olarak koruma altına alınmadan aile yanında destekleme hizmetinin toplumun her kesimine ve koruma altına alma kaygısı olmaksızın sunulması gerekliliği öne çıkarılmaktadır. Mevcut durumdaki aile odaklı hizmetler çocuğun kuruluş bakımına alınmasını önlemek ve koruma altına alınmış ise koruyucu aile ve evlat edindirme hizmetlerinden yararlandırılması kapsamında ilerlemektedir.

Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün 2022 yıl sonu verilerine göre; 14.141 çocuk kuruluş bakımı altında, 154.853 çocuk koruma kararı olmaksızın ailesi yanında desteklenmekte, 18.947 çocuk evlat edindirilmiş, 9.011 çocuğun bakımı koruyucu aileler yanında sürdürülmekte ve 2.744 çocuğa yönelik de ücretsiz kreş ve gündüz bakım hizmeti sunulduğu anlaşılmaktadır (ÇHGM, 2023). Bu veriler dikkate alındığında aile yanında destek hizmetlerinin artış gösterdiği anlaşılmaktadır. Ancak Türkiye nüfusunun % 26,5' inin (22 milyon 578 bin 378) çocuklardan oluştuğu (TÜİK, 2023) değerlendirildiğinde hizmet sağlanan çocuk sayısının düşük olduğu anlaşılmaktadır.

Bu alanda faaliyet gösteren meslek elemanlarının eğitimi, yeterliliği ve tecrübesinin önemli olduğu da anlatılarda öne çıkarılmaktadır. (SHU7) “Politika belirleyici sistemde yer alan meslek elemanlarının alanda çalışmış olması, aile ve çocuk odaklı hizmetlere aşina olması gerekmektedir.” diyerek liyakat ve alan tecrübesine yer vermektedir. SHU8 ve SHU17 de benzer hususlara dikkat çekerken özellikle alan deneyimine sahip uzmanlarının görüşlerinin alınması gerektiğine vurgu yapmışlardır.

“Alanda çalışan tecrübeli meslek elemanlarının görüş ve önerileri dikkate alınmalıdır.” (SHU8)

Politikalarda söz sahibi olanların alan deneyimi olmaması ve pedagoji, psikoloji ve sosyal hizmet yaklaşımlarından uzak alanlardan olması ve kurumun kurumsallaşamaması nedeniyle mevzuattan uzak, çocuk odaklı yaklaşımdan uzak sadece iş yapma çabasında işler yürüyor ama işin gereği asla yerine getirilemiyor. (SHU17)

Buz ve Ayyıldız (2020, s. 536-538) tarafından yürütülen çocuk refahı odaklı çalışmada da liyakat sorunu olduğuna dikkat çekilmekle birlikte alanda tecrübesi olmayan ve uzman olarak nitelendirilen birçok farklı meslek grubunun bulunduğuna yer verilmiştir.

Çocuk bakım kuruluşlarında ise sürdürülen ev tipi dönüşümün yaygınlaştırılması gerekliliği de katılımcılar tarafından aktarılmaktadır.

“Toplu bakım hizmeti yerine küçük ev tipi kuruluş bakımı tercih edilmeli.” (SHU6)

“Ev tipi (ÇEKOM) çocuk bakım kuruluş sayıları artırılmalı, aile yanında maddi yetersizlik nedeni ile bakım kararı verilen çocuklar için ekonomik destek içeren uygulamalar güçlendirilmelidir.” (SHU6)

Ev tipi kuruluşların yaygınlaştırılması adına çalışmaların yürütüldüğü bilinmekle birlikte bu dönüşüm kapsamında Haziran 2017 itibarıyla yuva ve yurt olarak adlandırılan ve ev tipi sosyal hizmet modeline uygun olmayan kuruluşlar Türkiye genelinde kapatılmıştır. Bunun yerine çocuk evleri ve çocuk evleri sitesi modeline geçiş yapılmıştır (Gündüz, 2017, s. 17). Bu dönüşüm önemli bir adım olarak değerlendirilmekle birlikte yaygınlaşması ve gelişime ihtiyacı olduğu ortaya konulmaktadır.

Çocuk odaklı uygulamalardaki ana odağın çocuğun sağlıklı gelişimi ve eğitime erişimi ile birlikte yaşam koşullarının iyileştirilmesi ve ayrımcılık karşıtı bir tutumla gerçekleştirilmesi gerekliliği olduğu ifade edilebilir. Genel itibarıyla bu kısımda yer alan bulguların literatür ile uyumlu olduğu görülmektedir.

3.1.2. Mevcut Politika ve Uygulamaların Yeterliliği

Katılımcılar, çocuk koruma ve bakım odaklı politikaların büyük ölçüde yeterli olmadığını ifade etmişlerdir. Yeterli görenler ise bu çerçevede daha fazla uygulama yapılması gerektiğine yer vermektedirler. Mevcut politikaların yetersizliği konusunda özellikle koruyucu önleyici politikaların yetersizliği konusunda öne çıkan anlatılar bulunmaktadır:

“Şu an uygulanan politikalar soruna müdahale şeklinde uygulanmaktadır. Sorunu önleyici çalışmalar somut olarak görülmemektedir.” (SHU1)

“Kapsayıcı olduğunu düşünmüyorum. Saha çok sorun odaklı, yetersiz çalışmalar var. Koruyucu ve önleyici çalışmalara öncelik verilmeli.” (SHU8)

“Mevcut politikalar daha çok bakım ve aile temeli üzerinden yürütülmektedir. Tüm çocukları kapsayıcı etkin bir politika yürütülmelidir. Koruyucu önleyici ve geliştirici çalışmalara ağırlık verilmelidir. Güçlü ve etkin bir izleme mekanizması kurulmalıdır.” (SHU14)

Ne yazık ki çocuk koruma ve bakım politikaları koruyucu-önleyici hizmet modellerine yeteri kadar önem verilmediği ya da bu mekanizmaların sağlıklı bir şekilde işlemediği noktalarda devreye girmektedir. Bunun temelinde de geleneksel aile yapısının ve kültürünün hakim olduğu ülkemizde hala çocuk hakları kavramının yeterince özümsememiş olması ve uygulamalara da yeterince yansımaması etkindir. Politikalar önleyici nitelikten ziyade bakıma daha fazla ağırlık vermekte, aile ve okul odaklı izleme ve hizmetler yeterince geliştirilememektedir. Ayrıca toplumsal yapının gün geçtikçe değişim ve dönüşüm içinde olması da dikkate alınması gereken hususlardandır. (SHU23)

Mevcut politika ve uygulamaların yetersiz olarak görüldüğü konuların başında güncel ihtiyaçlara cevap verememe, farklı özelliklerdeki çocukların aynı ortamda kalmaları, çocuk bakım kuruluşlarının yetersiz olması, biyolojik aile odaklı çalışmalara çok yer verilmemesi ve tüm çocukları kapsayıcı politikaların olmayışı gelmektedir.

“Mevcut politikaların geliştirilmesi gerekmektedir. Güncel ihtiyaçları karşılayacak kadar yeterli politikalar mevcut değildir.” (SHU2)

“5395 sayılı kanuna göre savcı ve mahkeme kararı ile acil olarak bakım kararı verilen çocuklarda yanlış işlem yapılabiliyor. Ayrıca farklı özellik ve sorunları olan çocuklar aynı kuruluşa alınarak birbirlerinden olumsuz etkilenmelerine neden olunabiliyor.” (SHU6)

“Tüm çocukları kapsayacak çocuk destek sistemleri oluşturulabilir.” (SHU9)

“Çocuklar öncelikle kendi anne baba ve kök ailesiyle yaşamalı, sonrasında bu mümkün değilse alternatif aile odaklı hizmetlerden yararlandırılmalı.” (SHU5)

Yürürlükte olan esas iki temel kanun çerçevesinde çocuk koruma politikaları yürütülmektedir. 2828 ve 5395 sayılı kanunlar. Ancak iki kanunda da ağırlıklı olarak korunma ihtiyacı olan çocuklara yönelik düzenlemeler yer almakta ve bu düzenlemeler çocuk korunmaya muhtaç hale geldikten sonra devreye girmektedir. Erken uyarı odaklı ve tüm çocukları kapsayıcı politikalara ihtiyaç duyulmaktadır. (SHU15)

Mevcut politika ve uygulamaların yeterli olduğunu ifade eden katılımcılara göre farklılıkların iller bazında ve doğrultusunda olabildiğine yer verilmektedir. Ayrıca ev tipi kuruluşların yaygınlaşmış olması olumlu karşılırken mevcut politikaların güçlendirilmesi gerektiğine de işaret edilmektedir.

“Mevcut politika ve mevzuatın yeterli olduğu fakat alanda uygulamada ilden ile meslek elemanından meslek elemanına uygulamaların ve bakış açısının değiştiği kanaatindeyim. Politika ve mevzuatın aile ve çocuk odaklı olduğu ve yeterli olduğunu düşünüyorum.” (SHU7)

“...2005 yılından sonra ev tipi modellere bırakmıştır. Çocukların aile ortamına en yakın çocuk evleri, çocuk evleri siteleri aracılığı ile bakımı sağlanmaktadır. Ayrıca son dönemlerde aile odaklı sosyal hizmet modellerinde artış gözlemlenmektedir. Bu çocuk koruma sisteminin güçlü bir yanıdır. (SHU12)

Mevcut çocuk koruma ve bakım politikaları ve uygulamaları güçlendirilerek devam ettirilmeli, bazı yönleri düzeltilmeli, yeni politikalar benimsenmeli ve profesyonelliğe geçiş sağlanmalıdır. Yani koruyucu aile, sosyoekonomik destek, kurum bakımı hizmetlerinde mesleki profesyonelleşmenin ve ihtisaslaşmanın önü açılarak güçlendirilmelidir. Öte yandan bugüne kadar sadece konu başlığından öteye gidemeyen, bir ihtisas dairesi kurulmasına rağmen işlevi yerine getirilmeyen koruyucu ve önleyici hizmetler kapsayıcı bir politikaya dönüştürülmelidir. (SHU13)

Politika ve uygulamaların genel olarak yetersiz görüldüğü anlatıların yanı sıra yeterli olduğunu düşünen katılımcıların anlatılarında da bir gelişim ve güçlendirme vurgusu yapılmaktadır. İnsan ve toplum refahı söz konusu olduğunda bu bakış açılarının her birinin “çocuğun yüksek yararı” referansı ile yansıtıldığı anlaşılmaktadır. Bu kısımda çocuk koruma ve bakım politikalarının sadece koruma altındaki çocuklar odağında değil tüm çocuklara yönelik olarak yeniden kurgulanması gerekliliğine yapılan bir vurgu da söz konusudur. Akyüz (2011, s.37) tarafından yapılan çalışmada da bu kapsayıcılığa dikkat çekilerek tüm çocukların yüksek yararının, haklarının ve gereksinimlerinin ön plana alındığı bir yaklaşımın benimsenmesi gerektiğine yer verilmektedir.

3.1.3. Mevzuat ve Uygulama Uyumu

Halihazırda çocuk koruma ve bakım politikaları ulusal düzeyde 2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu ve 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu kapsamında sürdürülmektedir. Katılımcıların bir kısmı mevzuat ve uygulama uyumunun yetersiz olduğunu ifade ederken bir kısmı da uyumlu olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca özellikle mevzuatın uygulayıcısı konumundaki kimselerin yeterliliği ve uygulamaları da bu konuda dile getirilmektedir. Bu doğrultudaki anlatılar aşağıdaki gibidir:

“Birbiriyle çelişen herhangi bir mevzuat uyumsuzluğu görmüyorum. Mevzuat, değişen ve gelişen bu süreçte eski kalmaktadır.” (SHU1)

Alan çalışanları, personel niteliği ve niceliği açısından yetersizdir. Politika yapıcılar ise liyakat sahibi kişiler ya da bazı politikalarda inisiyatif ve sorumluluk alabilecek donanımda değildirler. Ayrıca uluslararası mevzuatın takip edilmesi ve uygulamaların yerinde izlenmesi gerekmekte olup iyi uygulamaların ülkeye kazandırılmasına ihtiyaç vardır. (SHU3)

“Mevzuat düzenlemeleri ya da eylem planlarının temelini çok sağlam olduğunu düşünmüyorum. Daha çok yurt dışı örneklerin uyarlaması gibi geliyor bana.” (SHU4)

“Mevzuatta ve literatürde belirlenen hususların meslek elemanlarınca ve il yönetimlerince farklı uygulanması sonucu müracaatçı odaklı hizmetleri sunmada eksik kalmaktadır.” (SHU7)

“Mevzuattan ziyade mevzuatın etkin bir şekilde uygulanması sorunu öne çıkmaktadır. Bu çerçevede nitelikli ve donanımlı uygulayıcıların görev alması ve karar vericiler ile yöneticilerin bu konuda bilinçlendirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır.” (SHU14)

Yukarıdaki anlatılardan anlaşılacağı üzere özellikle mevzuatın uygulayıcısı konumundaki profesyonellerin mevzuata hakimiyeti ve illerde görev alan yöneticilerin sürece daha fazla dahil olmaları gerekliliği ön plana çıkmaktadır.

Mevzuat ve uygulama uyumunu yetersiz bulan katılımcılar açısından ise mevcut mevzuatın tüm çocukları kapsamaktan uzak ve çocuk koruma odaklı olmasıyla ilgili anlatıları öne çıkmaktadır.

“Mevzuat genel itibarıyla koruma ve bakım altındakileri kapsıyor. Bunun tüm çocukları kapsayacak hale getirilmesi gerekmektedir.” (SHU2)

“Mevcut mevzuat sadece çocuğu koruma amaçlı düzenlenmiştir.” (SHU6)

Çocuk alanında mevzuat ve uygulamanın uyumlandırılması gerekmektedir. Çocuk mevzuatının güçlendirilmesi ve yeniden uygulamaya yönelik revizyonun sağlanması gerekmektedir. Tüm tarafların işbirliği ve eşgüdümünde çalışma komisyonları oluşturularak uygulamaya yönelik mevzuat çalışmaları yapılmalıdır. (SHU11)

“Yürürlükte olan mevcut mevzuat korunma ihtiyacı olan çocukları kapsayacak düzeydedir.” (SHU15)

Son olarak mevzuat ile uygulama uyumsuzluğunun koruyucu-önleyici mevzuat alt yapısının eksikliği ve geliştirilmesi gerekliliği ve 2828 ve 5395’in revizyonu ile ilgili olduğu yönündeki anlatılarda aktarılmaktadır.

“...2828 sayılı kanun ile 5395 sayılı kanunun da yeniden ele alınması konusu elzemdir.” (SHU13)

“Mevzuat genel anlamıyla yeterli olduğunu düşünüyorum. Koruma ve önlemeye ilişkin mevzuatın geliştirilmesi gerekiyor.” (SHU18)

3.1.4. Politika ve Uygulama Gereksinimi

Çocuk koruma ve bakım alanında politika ve uygulama gereksinimi olduğu, bu gereksinimlerin de reşitlik sonrası çalışmalar, koruyucu önleyici hizmetler ve aile odaklı hizmetler şeklinde öne çıktığı anlaşılmaktadır. Özellikle reşitlik sonrası sosyal yaşama uyumun takip edilmesi gerekliliği aşağıdaki anlatılarda vurgulanmaktadır.

“Reşitlik sonrası uyuma yönelik politikaların daha da artması gerektiği kanaatindeyim.” (SHU2)

“... reşitlik sonrası sosyal yaşama uyum alanları maalesef etkin olarak yürütülememektedir. Bu alanlarda izleme ve yönlendirme çalışmalarının geliştirilmesi gerekmektedir.” (SHU14)

“Kuruluştaki bakım ve reşitlik sonrası sosyal yaşama uyum. Çünkü kuruluştaki bakımda mevcut hizmetler çocukları bütün olarak korumaya odaklı ancak reşitlik sonrası aile bütünlüğü olmayan çocuklar gerek topluma sosyal olarak uyumda gerek ekonomik olarak zorlanmaktadır.” (SHU23)

Politika ve uygulama gereksiniminin giderilmesi etkili sosyal hizmet müdahalesi ve sonuçları açısından son derece önemlidir. Sosyal hizmette planlı mesleki müdahale süreci 7 temel aşamadan oluşmakta ve bu aşamalardan sonuncusu tüm müracaatçı grupları açısından “izleme” aşamasıdır. Reşitlik sonrası sürecin takibinin sağlanması gereken bu aşamada, yapılan müdahalenin hangi düzeyde başarı sağladığının kontrolü gerçekleştirilir (Yolcuoğlu, 2014). Çok önemli bir müdahale safhası olmasına rağmen sosyal hizmet alanında çalışan sosyal hizmet uzmanlarının iş yoğunluğu gerekçesi ile bu safhanın tüm müracaatçı gruplarında kadük bırakıldığı değerlendirilmektedir. Juby ve Scannapieco (2007) tarafından yapılan çalışmada çocuk refahı alanında görev yapan sosyal hizmet uzmanlarının çoğalan vaka yükünün yanında birçok evrak ve yazışma işleri nedeniyle çok yoğun olduklarına yer verilmektedir. Başçılar ve Taşci (2018) tarafından sosyal hizmet uzmanlarının iş yükü ve iş tatminini belirleme odaklı çalışmada da sosyal hizmet uzmanlarının iş yükünün fazla olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Dolayısıyla izleme aşamasına dair yetersizliğin bu kapsamda olduğu değerlendirilmektedir.

Koruyucu-önleyici boyuttaki sosyal hizmet uygulamalarının çok olması potansiyel müracaatçı kitlesinde yer alan bireylerin aktif müracaatçı olmasını azaltacaktır. Bu doğrultuda katılımcılar koruyucu-önleyici sosyal hizmet politika ve uygulamalarının yaygınlaştırılması gerektiğini savunmaktadır.

“Avrupa Birliği ilerleme raporlarında da belirtildiği gibi ülkemizde çocuk bakım modellerine ilişkin eleştiriler; uzun bakım sürelerine ilişkin eleştiriler ve Türkiye’de koruyucu önleyici modellerinin olmadığına yönelik eleştiriler şeklindedir.” (SHU3)

“Kurum bakımını özendiren veya üretkenliği engelleyen uygulamalar olmamalı.” (SHU8)

Çocuk koruma ve bakım odaklı politika ve uygulama gereksinimi en çok koruyucu ve önleyici hizmet alanında olmalıdır. Ülkemizde geliştirilen çocuk politikaları, çocuklar koruma ve bakım sistemine girdikten sonrası için geliştirilmektedir. Ancak temel çalışma, sisteme çocuklar dahil olmadan riskleri görece ve onları ortadan kaldıracak politikalar geliştirilerek başarıya ulaşabilir. (SHU13)

Aile yanında destek hizmetlerinin yaygınlaştırılması biyolojik aile odaklı olması gerektiği gibi aile odaklı alternatif hizmetlerden koruyucu aile ve evlat edindirme hizmetlerine daha fazla yer verilmesi gerektiği anlatılarda öne çıkarılmaktadır.

“En çok aile yanı destek hizmetlerinin yaygın olması gerektiğini düşünüyorum. Bakım verenin psikolojik sağlamlığı yerinde ve yeterliyse, çocuğun bakım verenlerinin yanında kalması, çocuğun her türlü iyilik halinin sağlanması açısından daha iyidir.”(SHU4)

“Aile yanında destek hizmetleri artırmalı. Bir çocuğun kendi ailesinden alınarak kuruma yerleştirilmesi sonrasında çalışma yapılmadan koruyucu aile veya evlat edinme hizmetinden yararlanmasını doğru bulmuyorum.” (SHU5)

“Koruyucu aile hizmetlerinin artırılmasının ve geliştirilerek maddi olarak desteklenmesinin çocuk hizmetlerine çok katkı sağlayacağını düşünüyorum.” (SHU6)

“Aile yanında destek hizmetlerinin daha çok önemsenmesi gerektiğini düşünüyorum. Bu alanda yeterli müdahale yapılabilirse hem çocuk hem de devlet öz kaynakların yönetimi anlamında daha iyi sonuçlara neden olacaktır.” (SHU7)

“Öncelikle çocuk ailesinin yanında desteklenmeli, takip edilmelidir. ... sayılan hizmet modelleri genellikle sorun oluşumu sonrası verilen hizmetlerdir ve bu hizmetler genel olarak iyi düzeydedir. Reşitlik sonrası daha iyi hizmetler sunulabilir.” (SHU18)

“Aile yanında bakım modelleri her zaman çok önemlidir. Mümkün olan tüm durumlarda aile ya da akraba bu durumun mümkün olmadığı durumlarda ise koruyucu aile yanında bakım gibi modeller öncelikli alanlar olmalıdır.” (SHU22)

Özateş ve Atauz (2011), aile yanında destek projesini değerlendirdikleri çalışmada İç Anadolu Bölgesinde yer alan şehirlerin İl Sosyal Hizmetler Müdürlüğünde görev yapan sosyal hizmet uzmanları ile görüşmeler gerçekleştirmiş ve katılımcıların %31,3’ünün aile yanında destek hizmetlerine destek verdiği sonucunu aktarmışlardır. Buna ek olarak aile odaklı hizmetlerden koruyucu aile hizmetinin ve evlat edindirme sürecinin mümkün olması halinde yaygınlaştırılması kapsamında literatürde yer alan diğer çalışmaların da sonuçları ön plana çıkmaktadır (Tezel vd., 2018; Erbay ve Çalış, 2021; Erükçü Akbaş ve Öztürk, 2022).

3.1.5. İyileştirme ve Geliştirme

İyileştirme ve geliştirmeye dönük alanların olduğu neredeyse katılımcıların her biri tarafından ortaya konulmuştur. Öne çıkanlar ise; kuruluş bakımı, personel yetkinliği ve yönetici seçimi, uygulayıcıların deneyimlerinin dikkate alınması, erken uyarı sistemi, izleme faaliyetleri ve ihtisaslaşmaya ilişkindir.

Çocukların koruma altına alınma safhası ve sonrasındaki kuruluş bakım sürecine yönelik öne çıkan anlatılar aşağıdaki gibidir:

“Öncelikle mevzuat düzenlemeleri gerekmektedir. Kuruluş bakımı konusunda iyileştirmeler sağlanmalı. Denetimler sıklaştırılmalı. Personel sayıları ve nitelikleri geliştirilmeli. Sık sık personel yer değiştirme yapılmamalı.” (SHU2)

“Çocuklar korunma altına alınma aşamasında dikkat edilmeli. Aileye yönelik çalışmalar yapılmalı ve bir çocuğun kurum bakımına alınması kolay olmamalı. Danışmanlık, eğitim, sağlık tedbirleri daha yaygınlaştırılıp aile titiz incelenmeli.” (SHU5)

“Yatılı bakım kuruluşlarının kapasitelerini artırmak yerine yeni kuruluş açılmalı ve personel desteği verilmelidir. Zor şartlarda çalışan meslek elemanları ve bakım personelini destekleyici maaş politikaları izlenmelidir.” (SHU6)

“Kuruluşların etkililik ve verimliliklerinin ölçülmesi gerekir.” (SHU9)

“Kuruluş kapasitelerinin kapasite üstü çalışması, yeni kuruluşlara ihtiyaç olması, her alanda ihtisaslaşmış çocuk kuruluşunun olmaması bir an önce iyileştirilmeli.” (SHU20)

Personel yetkinliği ve yönetici seçimi konusunda da iyileştirmeler yapılması gerektiği anlatılarda öne çıkmaktadır:

“Mesleki uygulamalar adına birlik sağlanması, il yöneticilerinin alana aşına olması ve mümkünse meslek elemanı olması, sadece mesleki kaygılarla ve müracaatçı odaklı hareket etmesi.” (SHU7)

“Hiyerarşik yapı alan deneyimine dayandırılarak şekillendirilmeli. ...her meslek elemanına her yıl en az 50 saat hizmet içi eğitim verilerek gelişme ve değişimlere göre gelişmelerine katkı verilmeli.” (SHU17)

“Nitelikli personelin görev yapması sağlanmalıdır. Sosyal Çalışma Görevlisi vb. torba görevler yerine, her mesleğin kendi formasyonuna uygun görevler çerçevesinde yetki ve sorumlulukları tanımlanmalıdır. Yöneticiler de bu doğruluda atanmalıdır.” (SHU14)

5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu’nda sosyal çalışma görevlisi -psikolojik danışman, psikoloji, çocuk gelişimi, sosyoloji, aile tüketici bilimleri ve shu- kavramı değiştirilmeli. Her meslek kendi aldığı eğitim ile kendi unvanını kullanmalı. Her meslek grubunun görev tanımlarının mesleki sınırlılıklara, bilime, etiğe ve hukuka uygun olarak yapılmalı. Her mesleğin ayrıştırıldığı ve fiilen sosyal çalışmacıya ait görev tanımlarının başka meslek gruplarının yapmaması/yaptırılmaması gerekir. (SHU20)

Bazı katılımcılar ise sahada aktif rol alan meslek elemanlarının deneyimlerine önem verilmesi gerektiğini ifade etmektedirler. Bu yolla iyileştirmeye gereksinimli alanların daha kolay tespit edilebileceği değerlendirilmektedir.

“Sahadan daha fazla veri alınmalı. En çok hangi sorunlarla karşılaşılıyor, neler eksik bunun tanımlamasının iyi yapılması gerekiyor. İhtiyaçlar belirlenip ona göre plan politika ve program geliştirilmeli. Aynı zamanda, bu işte iyi olan ülkeler incelenebilir.” (SHU4)

“Çocuk koruma sistemi içindeki her paydaşın rol ve sorumlulukları yeniden gözden geçirilmeli, her paydaş kendi sorumluluğunu yerine getirmeli, aksi takdirde yaptırım mekanizması etkin işlemeli.” (SHU10)

Çocuk koruma kanununda yeni düzenlemelere gidilmesi, çağdaş bir çocuk koruma ve erken uyarı sistemi oluşturmak, izleme ve değerlendirme mekanizmalarını geliştirmek. ...çocuk yararını gözeten alternatif hizmetler üretmek, norm kadro ve süpervizyon kadrosunun oluşturulması...” (SHU19)

Kanun yapıcılar, eğitimciler ve uygulayıcılar daha sık bir araya gelmeli ve bakış açıları çeşitlendirilmeli. Birbirinden habersiz bir müdahale yöntemi düşünülmemelidir. Hizmet uygulayıcıları eğitimlerle desteklenmeli, vaka yükü ve sonuçları örneğin tükenmişlik, duyarsızlaşma muhakkak önemsenmeli. (SHU22)

Erken uyarı sisteminin çok önemli olduğu özellikle de çocukların korunması için elzem olduğu yönündeki anlatılara da bu kapsamda yer verilmektedir.

“...Çocuk Erken Tanı ve Uyarı Sistemi projesi kısa adıyla Çetus projesi gibi vakalar olmadan önleyecek, tespit edecek sistemler geliştirilmesi gerekmektedir.” (SHU3)

“Erken uyarı sisteminin hayata geçirilmesi gerekmektedir.” (SHU15)

Erken tanı ve uyarı sisteminin olmayışı özellikle çocukların korunmaya ihtiyacı olan konuma gelmeden devreye alınması gereken bir sistem olarak nitelenebilir. Baykara Acar ve arkadaşları tarafından hazırlanan “Türkiye’de Çocuk Koruma Sistemi: Sorunlar ve Savunu Alanları” başlıklı raporda da bu konudaki yetersizliğe dikkat çekilmiştir (Baykara Acar vd., 2018, s.56).

Yapılan müdahalelerin sonuçlarının daha iyi anlaşılması için mutlaka “izleme aşaması”na yönelik iyileştirmelere gereksinim olduğu katılımcılar tarafından ifade edilmiştir. Ayrıca mutlaka ihtisaslaşmanın sağlanması yönünde anlatılar da öne çıkmaktadır.

Ülkemizdeki 23 Milyon çocuk hedefe alınmalı ve kapsayıcı çalışmalar yapılmalıdır. Koruyucu ve önleyici hizmetlerin geliştirilmesine dönük çalışmalar yapılmalıdır. Çocuk bakım kuruluşlarında

ihtisaslaşma, profesyonelleşme ve süpervizyon desteğinin sağlanmasına yönelik çalışmalar yapılmalıdır. Okul Sosyal Hizmeti bir an önce devreye alınmalıdır. (SHU13)

Kuruluş bakımı veren kuruluşların hizmet alanlarında ihtisaslaşması ve ihtisas alanına uygun personelin görevlendirilmesi gerektiği düşüncesindeyim. Koruyucu aile hizmetinde ise üniversitelerin ilgili bölümleri ile çalışılarak üniversite mezunu profesyonel koruyucu aile yetiştirmek için sertifika programlarının oluşturulması gerektiğini ve bu kişilerin eli ile bakım hizmeti verilmesinin hem çocuklar açısından hem de kurumun hizmet politikası açısından daha iyi olacağını düşünmekteyim. (SHU16)

Öncelikle her çocuk ailesi içinde riskleri ve imkanları çerçevesinde iyi takip edilmeli, analizi yapılmalı, risk haritası çıkarılmalı ve kurumlar arası iyi planlanmış bir koordinasyonla müdahale ve destek politika ve hizmetleri oluşturulmalıdır. Okul, sağlık kurumları, kolluk ve ilgili bakanlıklar birlikte hareket etmelidir. Çocuklar bilimin ve hak temelli yaklaşımlar perspektifiyle yetiştirilmelidir. (SHU18)

Kuruluş bakımı ve bakım sonrası izleme konusunda özellikle mesleki personel politikasında açıklar mevcut olup... düzenlemelere ihtiyaç bulunmaktadır. Özellikle danışmanlık tedbirinin uygulanmasında belirsizlik ve tüm tedbirlerin izleme ve değerlendirme noktasında aksaklıklar bulunmaktadır. Ayrıca tedbirleri yerine getiren taraflar arasında da işbirliği koordinasyon ve takip yeterli düzeyde değildir. (SHU19)

Yukarıda aktarılan anlatılar dikkate alındığında geliştirmeye ve iyileştirmeye yönelik çalışmalar yapılması gerektiği anlaşılmaktadır. Sosyal hizmet uzmanları tarafından deneyime ve akademik bilgiye dayanarak yapılan bu aktarımlar çocuk koruma sisteminin gelişimi için son derece önemli bilgiler olarak değerlendirilmektedir.

4. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Bu çalışmada sosyal hizmet uzmanlarının çocuk koruma ve bakım politikalarına yönelik değerlendirmelerinin belirlenmesi ve yeni önerilerinin alınması amacıyla sürdürülmüştür. Bu kapsamda en az beş yıllık mesleki deneyime sahip olan ve Ankara ilinde görev yapan 23 Sosyal hizmet uzmanı ile derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Yapılan görüşmeler doğrultusunda çocuk koruma sistemine yönelik çeşitli sonuçlara ulaşılmıştır. Buna göre:

Çocuk koruma ve bakım odaklı politikaların geliştirilmesinde dikkate alınması gereken hususların; çocuğun yüksek yararının gözetilmesi, aile odaklı hizmetlerin öne çıkarılması, nitelikli meslek elemanlarının tecrübesine olanak verilmesi ve çocuk bakım kuruluşlarının ev tipi olarak yaygınlaştırılması olduğu anlaşılmaktadır. Özellikle muhtemel sorunların önceden bilinmesi ve önlenmesi gerekliliğine vurgu yapılmaktadır. Tüm bu süreçlerin sadece korunmaya ihtiyacı olan çocuk odaklı değil toplum temelli olarak tüm çocukları kapsayıcı nitelikte olması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

Çocuk koruma ve bakım odaklı politikaların büyük ölçüde yeterli olmadığı sonucu elde edilmiştir. Mevcut politikaların yetersizliği konusunda özellikle koruyucu önleyici politikaların yetersizliği öne çıkmaktadır. Ayrıca mevcut politika ve uygulamaların güncel ihtiyaçlara tam olarak cevap veremediği, çocuk bakım kuruluşlarının yetersiz olduğu ve biyolojik aile odaklı çalışmaların eksik bırakıldığı şeklindeki sonuçlar öne çıkmaktadır. Kışla tipi bakım modelinden ev tipi bakım kuruluşlarına geçişin yaygınlaşıyor olması ise olumlu bir gelişme olarak değerlendirilmektedir.

Güncel olarak çocuk koruma ve bakım politikaları ulusal düzeyde 2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu ve 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu kapsamında sürdürülmektedir. Mevzuat ve uygulama uyumunun yetersiz olduğu ifade edilirken uyumlu olduğu düşünülen alanlarda da uygulama süreci nedeniyle aksaklıklar yaşandığı sonucuna ulaşılmıştır. Mevcut mevzuatın tüm çocukları kapsamaktan uzak olması, mevzuat ile uygulama uyumsuzluğunun koruyucu-önleyici mevzuat alt yapısının eksikliğinden kaynaklı olduğu ve 2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu ve 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanununun bu kapsamda revizyona ihtiyacı olduğu anlaşılmıştır.

Çocuk koruma ve bakım alanındaki politika ve uygulama gereksinimi; reşitlik sonrası çalışmalar ve sosyal uyum, koruyucu önleyici hizmetler ve aile odaklı hizmetlere daha fazla yer verilmesi yönündedir. Özellikle koruyucu önleyici boyuttaki sosyal hizmet uygulamalarının çok olması potansiyel müracaatçı kitlesinde yer alan bireylerin aktif müracaatçı olmasını azaltacaktır. Aile yanında destek hizmetlerinin yaygınlaştırılması biyolojik aile odaklı olması gerektiği gibi aile odaklı alternatif hizmetlerden koruyucu aile ve evlat edindirme hizmetlerine daha fazla yer verilmesi gerektiği sonuçlarına ulaşılmıştır.

Bu alanda iyileştirme ve geliştirmeye dönük kısımların olduğu neredeyse katılımcıların her biri tarafından ortaya konulmuştur. Bu kapsamda; kuruluş bakımı, personel yetkinliği ve yönetici seçimi, uygulayıcıların deneyimlerinin dikkate alınarak sürecin takip edilmesi, erken uyarı sisteminin hayata geçirilmesi, izleme faaliyetlerinin daha iyi bir şekilde sürdürülmesi ve hem personel hem de kuruluş bakımı açısından ihtisaslaşmanın sağlanması gerektiği sonuçlarına ulaşılmıştır.

Özetle yeni mevzuat düzenlemelerine gereksinim olduğu, okul sosyal hizmeti gibi alternatif politikaların geliştirilmesi gerektiği ve sosyal çalışma görevlisi uygulamasından vazgeçilerek mesleklerin sınırlarının netleştirilmesi ve yönetici seçiminde meslek elemanı kökeninden gelmenin bir kriter olarak alınmasının hedeflenen çocuğun yüksek yararına katkı sağlayacağı sonuçlarına da ulaşılmıştır.

Araştırmadan elde edilen sonuçlar genel olarak literatürde yer alan benzer çalışmaların sonuçlarıyla aynı doğrultudadır. Araştırma sonuçlarına göre aşağıdaki önerilere yer verilmektedir:

Çocuk koruma ve bakım politikalarının daha özelleştirilmiş bir hale getirilmesi, sosyal hizmet uzmanı istihdamının artırılması ve yönetici seçiminde meslek elemanı kökenli olanlara daha fazla yer verilmesi gibi bir kriterlerin uygulamaya aktarılması süreçten alınacak verimi artırabilir.

İzleme aşaması ve reşitlik sonrası uyum sürecinin gerçekleştirilebilmesi için sosyal hizmetlerin mahalle düzeyinde örgütlenmesi ve bu düzeyde hizmet veren sosyal hizmet uzmanları aracılığıyla sürecin takibinin yapılması sağlanabilir.

2828 sayılı Sosyal hizmetler kanunu ve 5395 sayılı Çocuk koruma kanununda değişikliklerin yapılması ve çocuk koruma sisteminin kapsayıcılığının artırılması önerilmektedir.

KAYNAKÇA

- ASHB, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (2023). 2023-2028 Türkiye Çocuk Hakları Strateji Belgesi ve Eylem Planı. <https://www.aile.gov.tr/media/132816/turkiye-c-ocuk-haklari-strateji-belgesi-ve-eylem-planı-2023-2028-dijital.pdf>
- ASHB, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (t.y.). 2022-2026 Stratejik Planı. <https://www.aile.gov.tr/media/101050/2022-2026-stratejik-planı.pdf>
- Akbaş, G.E. ve Öztürk, B. (2022). Türkiye ve Amerika Birleşik Devletleri'nde Koruyucu Aile Sistemi: Fırsatlar ve Güçlükler. *Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 6(1), 83-99.
- Akço, S. ve Akbulut, B. (2016). Türkiye'deki Çocuk Koruma Sistemine Dair Bir Eleştiri. (Yayına Hazırlayan: Tolga Dağlı). *Çocuk Koruma Sistemleri* içinde (102-113). Çocuk Koruma Merkezlerini Destekleme Derneđi Yayını.
- Akyüz, E. (2011). Çocuk Hukukunun Gelişimi ve Çocuk Koruma Sisteminin Değerlendirilmesi, *I. Türkiye Çocuk Hakları Kongresi Bildiriler Kitabı* içinde (s. 17-41). Çocuk Vakfı Yayınları.
- Başçılar, M., ve Taşci, A. (2018). İş yükü ve iş tatmini arasındaki ilişki: sosyal hizmet uzmanları üzerine bir araştırma. *İstanbul Gelişim Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, (4), 330-344.
- Baykara Acar, Y., Acar, H., ve Berghan, S. (2018). Türkiye'de Çocuk Koruma Sistemi Sorunlar ve Savunu Alanları, Uluslararası Çocuk Merkezi. https://acikders.ankara.edu.tr/pluginfile.php/191983/mod_resource/content/0/Cocuk%20Koruma%20Sistemi%20sorunlar%20ve%20savunu%20alanlari.pdf
- Beter, Ö. (2010). Türkiye ve İngiltere'de çocuk koruma sistemleri [Yayınlanmamış doktora tezi]. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Biernacki P., ve Waldorf, D. (1981). Snowball sampling: Problems and techniques of chain referral sampling. *Sociological methods & research*. 10(2),141-63.
- Bogdan, R.C., ve Biklen, S.K. (1992). *Qualitative research for education: An introduction to theory and methods*. Boston: Allyn and Bacon.
- Buz, S., ve Ayyıldız, A.A. (2020). Çocuk refahı çalışanlarının farklı sosyal hizmet sunum modellerindeki deneyimleri: Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu ile Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı dönemleri. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 31(2), 524-553.
- Cılga, İ. (2010). Yaşam Kalitesi Açısından Çocuk Haklarına Bütüncül Yaklaşım. H. Acar, & A. İçağasıoğlu Çoban (Dü), *Türkiye'de Çocuk Hakları* içinde (s. 9-34). Maya Akademi ve Sosyal Hizmet Uzmanları Derneđi Genel Merkezi.

- Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programı (2024). <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2023/10/2024-Yili-Cumhurbaşkanligi-Yillik-Programi.pdf>
- Çetin, H. (2018). Korunmaya İhtiyacı Olan Çocuklara Yönelik Kurum Bakımında Model Dönüşümü. Türkan Erdoğan (Ed.), *Sosyal Bilimler İnsan ve Toplum* içinde (s. 43-55). Akademisyen Kitabevi.
- ÇHGM, Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü (2020). 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı'nın 100. Yılına Özel Çocuk Bülteni. <https://www.aile.gov.tr/media/44228/23nisan-cocuk-bulteni.pdf>
- ÇHGM, Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü (2023). 2022 Yıl Sonu Verileri. <https://www.aile.gov.tr/media/131765/kurumsal-istatistik-2022.pdf>
- Çocuk Haklarına Dair Sözleşme. Resmi Gazete. (1995). <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/22184.pdf>
- Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü. İstatistikler. <https://www.aile.gov.tr/media/131765/kurumsal-istatistik-2022.pdf>
- Çocuk Koruma Hizmetleri Planlama ve Çocuk Bakım Kuruluşlarının Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik. Resmi Gazete. (2022). <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=39704&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5>
- Doğan, B., ve Özkan, Y. (2021). Almanya ve Türkiye'de karşılaştırmalı olarak çocuk koruma politikaları: Türkiye'de çocuk koruma hizmetlerinin sivil yüklenicilere kısmen devredilmesine yönelik bir öneri. *Turkish Studies-Social*, 16(6), 1967-1985.
- Erbay, E., ve Çalış, N. (2021). Türkiye'de koruyucu aile hizmetlerine yönelik uzman görüşleri. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20(40), 439-462.
- Gündüz, O. (2017). *Türkiye'de Çocuklara Yönelik Koruyucu ve Önleyici Politikaları Değerlendirme Çalışmayı Raporu*. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Yayın No: 10, Ankara.
- Juby, C., ve Scannapieco, M. (2007). Characteristics of Workload Management in Pulic Child Welfare Agencies. *Administration in social work*, 31(3), 95-109.
- Karataş, K. (2007). Türkiye'de Çocuk Koruma Sistemi ve Koruyucu Aile Uygulamaları Üzerine Bir Değerlendirme. *Toplum ve Sosyal Hizmet*. 18(2), 7-19.
- Karataş, K. (2010). Sosyal Politika Açısından Türkiye'de Çocuklar. *Türkiye'de Çocuk Hakları* içinde (s. 51-66). Maya Akademi.
- Küçükkaraca, N., ve Atalar, U. (2020). Sosyal ve ekonomik destek hizmetinden faydalanan çocukların okul ile ilişkilerini etkileyen psiko-sosyal faktörlerin incelenmesi. *Journal of international social research*, 13(70), 887-900.
- Morgan, D. L. (1996). *Focus groups as qualitative research*. Sage publications.
- On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023). https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/07/On_Birinci_Kalkinma_Planı-2019-2023.pdf
- On İkinci Kalkınma Planı (2024-2028). https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2023/12/On-Ikinci-Kalkinma-Planı_2024-2028_11122023.pdf
- Özateş, Ö.S., ve Atauz, S. (2011). Sosyal Hizmet Uzmanlarının Aileye Dönüş ve Aile Yanında Destek Projesine İlişkin Değerlendirmeleri. *Toplum ve Sosyal hizmet*, 22(2), 101-112.
- Şirin, M. C. (2017). Fransa ve Türkiye'de Korunması Gereken Çocuk ve Çocuk Koruma İdaresinin Tarihsel Gelişimi. *Çocuk ve Medeniyet*. 2017(1), 43-69.
- Tezel, Z., Demirel, B., ve Kaya, Z. Ş. (2018). Ailelerin koruyucu aile olmaya karar vermelerinde etkili olan etmenler ile koruyucu aile olmanın anlam ve önemi. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 19(43 SITKI KOÇMAN'ın Anısına Armağan), 15-36.
- TÜİK, Türkiye İstatistik Kurumu (2023). İstatistiklerle Çocuk 2022. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=%C4%B0statistiklerle-%C3%87ocuk-2022-49674&dil=1>
- Türk Medeni Kanunu. (2001). <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=4721&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>

- UNICEF (2004). Çocuk Haklarına Dair Sözleşme. https://www.unicefturk.org/public/uploads/files/UNICEF_CocukHaklarinaDairSozlesme.pdf
- Yıldırım, Ş. (2017). 2000'li Yıllarda Çocuk Koruma Sistemi İçinde Bakım Hizmetlerinin Genel Görünümü. *MCBÜ Sosyal Bilimler Dergisi*. 1(1), 87-110.
- Yolcuoğlu, İ.G. (2009). Türkiye'de çocuk koruma sisteminin genel olarak değerlendirilmesi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 18(18), 43-58.
- Yolcuoğlu, İ.G. (2014). *Bireylerle Ailelerle Gruplarla ve Toplumla Sosyal Hizmet*. Nar Yayınevi.
- Yörükoğlu, A. (2007). *Değişen Toplumda Aile ve Çocuk*. Özgür Yayınları.